

**LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO NUTARIMO**  
**„DĖLNACIONALINĖS DARBOTVARKĖS NARKOTIKŲ, TABAKO IR ALKOHOLIO KONTROLĖS, VARTOJIMO PREVENCIJOS IR SU**  
**NARKOTIKAIS SUSIJUSIOS ŽALOS KLAUSIMAIS IKI 2035 METŲ PATVIRTINIMO“ PROJEKTO**  
**DERINIMO PAŽYMA**

Institucijos pavadinimas, rašto data ir numeris	Pastabos, pasiūlymai	Žyma apie pastabas, į kurias neatsižvelgta ar atsižvelgta iš dalies
<b>Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerijos 2021-09-27 d. raštas Nr. 3-4227</b>	<p>3) Atsižvelgiant į tai, kad alkoholinių gėrimų ir tabako gaminių bei su jais susijusių gaminių perkamumą ir prieinamumą įtakoja ir kaimyninėse šalyse taikoma akcizų politika (šiuo metu Lenkijoje ir Latvijoje alkoholiniai gėrimai dėl mažesnio akcizo mokesčio yra ženkliai pigesni nei Lietuvoje), siūlome patikslinti Nacionalinės darbotvarkės 61.1.2 papunktį jį išdėstant taip:</p> <p>„61.1.2. įgyvendinti tyrimais pagrįstas alkoholio ir tabako bei su tabako gaminiais susijusių gaminių kontrolės politikos priemonės bei siekti subalansuotos akcizų politikos, siejant ją ne tik su infliacija ir gyventojų pajamų vidurkiu, bet ir su ES ir kaimyninių šalių praktika akcizų politikoje, tokiu būdu užtikrinant vieningą akcizų politiką regione ir užkertant kelią atskirų alkoholinių gėrimų grupių apmokestinimo išlygoms;“</p>	<p><b>Neatsižvelgta.</b></p> <p>Darbo tvarka Ekonomikos ir inovacijų ministerijos pasiūlymas dėl vieningos akcizų politikos taikymo regione bei akcizų politikos siejimo su ES ir kaimyninių šalių praktika buvo derinamas su Finansų ministerija, kuri nepritarė šiam siūlymui, nes alkoholiniai gėrimai, perkami kaimyninėse valstybėse, sudaro nereikšmingą dalį šalies vartojimo struktūroje ir tokių nuperkamų gėrimų kaimyninėse valstybėse fiskalinis efektas nedaro esminio poveikio šalies finansams. Lenkija yra ženkliai „pigesnė“ šalis, todėl ten lietuviai važiuoja nusipirkti pigesnių ilgesnio ir trumpesnio vartojimo prekių, tarp jų ir alkoholinių gėrimų.</p> <p>Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas (toliau – NTAKD) atkreipia dėmesį, kad pagal naujausius Pasaulio sveikatos organizacijos (toliau – PSO) skelbiamus duomenis apie alkoholio suvartojimą skirtingose šalyse Latvija užima antrą vietą pasaulyje pagal alkoholio suvartojimą, skaičiuojant suvartoto alkoholio kiekį vienam gyventojui, jaunesniam nei 15 metų ir ženkliai lenkia Lietuvą, tam neabejotinai turėjo įtakos ir Latvijos vykdoma akcizų politika<sup>1</sup>. Latvijoje ne tik aukštas alkoholio vartojimas, bet ir didelė su juo susijusi žala.</p> <p>Dabartiniu metu Lietuva patenka į daugiausiai alkoholio suvartojimą sumažinusių šalių penketuką, nes nuo 2015 m. iki 2019 m. alkoholinių gėrimų suvartojimą sumažino net 17 proc. Lietuvoje 2000–2015 m. esminių pokyčių nebuvo, bet 2019 m. padėtis pagerėjo, ir nuo 15,4 litrų sumažėjo iki 12,8 litro gryno alkoholio vienam gyventojui. Tiesa, šis skaičius Europos šalių vidurkį vis dar viršija 35 proc., o tai rodo vis dar didelį alkoholinių gėrimų ir tabako gaminių bei su jais susijusių gaminių įperkamumą ir prieinamumą.</p> <p>Kartu pažymėtina, kad viena regiono šalis negali formuoti bendros Baltijos šalių akcizų politikos.</p>
<b>Lietuvos Respublikos</b>	1. Siekiant išvengti baudžiamosios ir bausmių vykdymo politikos išbalansavimo keičiant tik pavienius straipsnius ar normas, siūlome atlikti	<p><b>Neatsižvelgta.</b></p> <p>Valstybinės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos</p>

<sup>1</sup> [https://www.who.int/data/gho/data/indicators/indicator-details/GHO/total-\(recorded-unrecorded\)-alcohol-per-capita-\(15-\)-consumption](https://www.who.int/data/gho/data/indicators/indicator-details/GHO/total-(recorded-unrecorded)-alcohol-per-capita-(15-)-consumption)

<p><b>generalinės prokuratūros 2021-09-21 d. raštas Nr. 17.2.-2603</b></p>	<p>išsamią šiuo metu galiojančioje Valstybinėje narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos 2018-2028 m. programoje numatytų prevencinių, gydymo ir reabilitacijos bei administracinių ir baudžiamųjų priemonių įgyvendinimo ir efektyvumo analizę, surinkti ne tik nusikalstamų veikų, bet ir teisės pažeidimų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, duomenis.</p>	<p>2018–2028 m. programos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Seimo 2018 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XIII-1765 (toliau – Programa), penktasis tikslas ir jam pasiekti iškeltas uždavinys bei jo įgyvendinimo kryptys nuo Programos įsigaliojimo dienos nebuvo įgyvendinti.</p> <p>Rengiant Programos projektą buvo remtasi NTAKD užsakymu 2018 m. atlikta nepriklausoma Teisės, sveikatos ir socialinės sistemų, susijusių su narkotikų politika Lietuvoje, analize<sup>2</sup>. Lietuvos statistiniai duomenys tiek baudžiamojo proceso, tiek administracinio proceso kontekste rodo, kad 2017 m. įvykę teisinio reglamentavimo pokyčiai nedavė jokių teigiamų rezultatų (didėjo tiek nusikalstamų veikų, tiek su narkotikų vartojimu susijusių teisės pažeidimų skaičius), net priešingai, galima daryti prielaidą, kad paskatino žalingą vartojimą. Galimai susidarė situacija, kad geriau būti sulaikytam būnant apsvaigusiam nuo narkotikų (pvz., greitai suvartoti turimus narkotikus sulaikymo metu), nes už tai gresia administracinė atsakomybė, negu būti sulaikytam už narkotikų laikymą, nes gresia baudžiamoji atsakomybė. Taigi Baudžiamosios politikos peržiūros dalies kryptimis iš principo sprendžiami dėl žalingo vartojimo kilę žalos klausimai ir sprendimai šioje srityje prisidės prie žalos klausimų, plėtojamų atitinkamoje Darbotvarkės dalyje, sprendimo ir jų rodiklių pasiekimo.</p>
	<p>2. Pagrindinis tikslas, kurio siekiama Projekte siūlomomis priemonėmis – sukurti sveikesnę ir saugesnę visuomenę. Pažymėtina, kad numatant ilgalaikes priemones, neturėtų būti daromi skuboti ir tyrimais nepagrįsti ar praktikoje nepasiteisinę sprendimai, kurie, priešingai nei siekiama, gali paskatinti jaunimą vartoti narkotines ir psichotropines medžiagas. Projekto 103 punkte numatyta, kad duomenų, kurių reikia norint įvertinti ir tobulinti alternatyvias priemones, ypač susijusių su rezultatų pasiekimo lygiais, ir asmenų, kuriems šios priemonės taikomos, poreikiais, yra mažai ir jų negalima diferencijuoti pagal nusikalstamos veikos rūšį. Siūlytina numatyti reikiamų duomenų rinkimo procedūras, sukurti elektroninę bylų apskaitos sistemą, užtikrinti duomenų apie vykdomus teismų sprendimus generavimą ir analizę, atlikti tyrimus ir tik tuomet spręsti baudžiamosios atsakomybės klausimus, nes nusikalstamų veikų dekriminalizavimas, kaip uždavinys, gali būti keliamas tik kartu su veiksmingų alternatyvų baudžiamajai atsakomybei įtvirtinimu įstatyme. Pavyzdžiui, šiuo metu gydymas nuo priklausomybės galimas tik asmens sutikimu, tačiau daugelis baudžiamojon atsakomybėn traukiamų asmenų neigia tiek priklausomybę, tiek poreikį gydytis, o kartais ir narkotikų vartojimą, todėl šis įpareigojimas praktikoje</p>	<p><b>Neatsižvelgta.</b></p> <p>Darbotvarkės projektas yra parengtas remiantis JT ir ES formuojama narkotikų politika, kuri yra pagrįsta visapusišku, integruotu, subalansuotu, <i>įrodymais pagrįstu</i> požiūriu bei dideliu akcentu į žmogaus teisių užtikrinimą. Sėkmingam Darbotvarkės nuostatų įgyvendinimui būtinas nuoseklus, horizontalus ir subalansuotas požiūris, kurio esmė ta, kad tik bendradarbiaujant ir žvelgiant sistemiškai, įgyvendinant ir plačiau bei dažniau taikant jau esamus instrumentus, kartu lygiagrečiai finansiškai sustiprinus ir labiau įgalinus prevencijos, gydymo, socialinės pagalbos ir pan. sektorius, pasitelkus pilietinę visuomenę, bendromis pastangomis pasieksime, kad būtų įgyvendintas Darbotvarkės strateginis tikslas.</p> <p>Darbotvarkėje yra formuluojami aukščiausio strateginio lygio psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo mažinimo tikslai, uždaviniai ir kryptys. Darbotvarkėi įgyvendinti bus rengiami ir Vyriausybės tvirtinami atitinkamų laikotarpių Darbotvarkės planai, kurie bus įgyvendinami per nacionalines plėtros programas ir strateginius veiklos planus, kuriuose ir bus numatomos <i>konkrečios</i> priemonės, reikalingos Darbotvarkės tikslams pasiekti.</p>

<sup>2</sup> [https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/Analize\\_final.pdf](https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/Analize_final.pdf)

	<p>retai taikomas.</p> <p>3. Projekte pasigendama sisteminio požiūrio – siūlomi sprendimai tik dėl asmenų, vartojančių narkotines ir psichotropines medžiagas, ar jas platinančių nedideliais kiekiais, tačiau nesiūloma dėl asmenų, susijusių su organizuotu nusikalstamumu, kuris kelia valstybei didelį pavojų dėl savo augimo būtent prekybos narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis srityje.</p>	<p><b>Neatsižvelgta.</b></p> <p>Tarptautinėje ir ES psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo mažinimo politikoje akcentuojamas asmuo, jų grupės, visuomenė ir jų sveikata (<i>human centred approach</i>), ir visapusiškomis, subalansuotomis, įrodymais pagrįstomis priemonėmis siekiama spręsti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo keliamas problemas. Darbotvarke sekama formuojama tarptautine politika ir jos principais ir siekiama taikyti sveikata grįstą požiūrį į psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą bei padėti žmonėms saugoti ar atkurti savo sveikatą, gerovę ir gyvenimo kokybę. Kartu išlaikomas ir subalansuotas požiūris, todėl neteisėtos narkotikų pasiūlos mažinimo (prieinamumo mažinimo) kryptys yra numatytos Darbotvarkės poskirsnyje „Narkotikų bei jų pirmtakų (prekursorių) pasiūlos mažinimas“.</p>
	<p>4. Atkreiptinas dėmesys į Projekte siūlomų priemonių įgyvendinimo eiliškumą. Mažiau pavojingų veikų dekriminalizavimas turėtų būti vykdomas tik po to, kai teisės pažeidimų statistika neberodytų jų skaičiaus augimo ir leistų daryti išvadą, jog numatytos prevencijos, gydymo, psichologinės ir socialinės rehabilitacijos bei reintegracijos priemonės pradėjo veikti ir yra efektyvios.</p>	<p><b>Neatsižvelgta.</b></p> <p>JT ir ES formuojama narkotikų politika yra pagrįsta visapusišku, integruotu, subalansuotu, įrodymais pagrįstu požiūriu bei dideliu akcentu į žmogaus teisių užtikrinimą. Tarptautinėse ataskaitose konstatuojama, kad perteklinis veiksmų kriminalizavimas tam tikrais atvejais netiesiogiai pažeidžia žmonių teisę į sveikatą, gydymą.</p> <p>Lietuvos statistiniai duomenys tiek baudžiamojo proceso, tiek administracinio proceso kontekste rodo, kad 2017 m. įvykę teisinio reglamentavimo pokyčiai nedavė jokių teigiamų rezultatų (didėjo tiek nusikalstamų veikų, tiek su narkotikų vartojimu susijusių teisės pažeidimų skaičius), net priešingai, galima daryti prielaidą, kad paskatino žalingą vartojimą. Galimai susidarė situacija, kad geriau būti sulaikytam būnant apsvaigusiam nuo narkotikų (pvz., greitai suvartoti turimus narkotikus sulaikymo metu), nes už tai gresia administracinė atsakomybė, negu būti sulaikytam už narkotikų laikymą, nes gresia baudžiamoji atsakomybė. Taigi Baudžiamosios politikos peržiūros dalies kryptimis iš principo sprendžiami dėl žalingo vartojimo kilę žalos klausimai ir sprendimai šioje srityje prisidės prie žalos klausimų, plėtojamų atitinkamoje Darbotvarkės dalyje, sprendimo ir jų rodiklių pasiekimo.</p> <p>Šis strateginis dokumentas yra pagrįstas visapusišku, integruotu, subalansuotu, įrodymais pagrįstu požiūriu, todėl tik bendradarbiaujant ir žvelgiant sistemiškai, įgyvendinant ir plačiau bei dažniau taikant jau esamus instrumentus, taip pat lygiagrečiai finansiškai sustiprinus ir labiau įgalinus prevencijos, gydymo, socialinės pagalbos ir pan. sektorius, pasitelkus pilietinę visuomenę, kartu bendromis pastangomis pasieksime, kad būtų įgyvendintas Darbotvarkės strateginis tikslas. Darbotvarkėje nenustatomas priemonių įgyvendinimo eiliškumas. Darbotvarkei įgyvendinti bus rengiami</p>

		ir Vyriausybės tvirtinami atitinkamų laikotarpių Darbotvarkės planai, kuriuose ir bus numatomos <i>konkrečios</i> priemonės, reikalingos Darbotvarkės tikslams pasiekti, įgyvendinimo terminai, atsakingos institucijos.
<b>Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2021-10-22 d. raštas Nr. 17.2.-2943</b>	<p>Generalinė prokuratūra, atsižvelgdama į 2021 m. spalio 19 d. Jūsų institucijoje vykusios diskusijos dėl Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir su narkotikais susijusios žalos klausimais iki 2035 metų projekto (TAIS Nr. 21-29402) (toliau – Projektas) metu aptartas galimas nuostatų, reglamentuojančių baudžiamosios politikos peržiūros klausimus ir tobulinimo kryptis bei šiame Projekto derinimo etape numatytam pasiūlymų pateikimo terminui, papildomai teikia šiuos pasiūlymus dėl Projekto 108.3. papunkčio pakeitimo ir siūlo jį išdėstyti taip:</p> <p>„108.3 Peržiūrėti esamą baudžiamąją politiką, siekiant sumažinti neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų prieinamumą ir vartojimą bei užtikrinti subalansuotą narkotikų kontrolės politiką Lietuvoje. Šio uždavinio įgyvendinimo kryptys:</p> <p>108.3.1 sistemiškai peržiūrėti baudžiamojo kodekso bendrosios ir specialiosios dalių normas, sankcijas už su neteisėtu disponavimu narkotikais susijusius nusikaltimus ir atleidimo nuo atsakomybės bei depenalizavimo, sutikus gydytis ar praėjus švietimo ir gydymo kursą, galimybes, taip siekiant subalansuoti atsakomybės už su narkotikais susijusias nusikalstamas veikas reglamentavimą;</p> <p>108.3.2 dekriminalizuoti veikas, susijusias su disponavimu nedideliu kiekiu narkotikų be tikslo platinti (asmeniniam vartojimui), už jas numatant administracinę atsakomybę bei užtikrinant individualaus vertinimo pagrindu taikomas švietimo, socialines, sveikatos priežiūros sistemų intervencijos priemones;</p> <p>108.3.3 plėsti alternatyvų bausmėms už neteisėtą disponavimą nedideliu kiekiu narkotikų pasirinkimo galimybes įvairiose baudžiamojo proceso stadijose ir skatinti efektyvesnį jų taikymą siejant su gydymu;</p> <p>108.3.4 sugriežtinti baudžiamojo kodekso normas, susijusias su organizuoto nusikalstamumo neteisėta veikla platinant narkotikus tuo siekiant sumažinti neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų prieinamumą;</p> <p>108.3.5 vystyti valstybės ir visuomenės poreikius atitinkančias su teisingumo sistema, stebint neteisėtą disponavimą narkotikais ir jų vartojimą, susijusias informacines sistemas, užtikrinti jų plėtrą, atnaujinimą.“</p>	<p><b>Neatsižvelgta.</b></p> <p>Darbotvarkės dalies „Baudžiamosios politikos narkotikų vartotojų atžvilgiu peržiūra“ situacijos analizė, uždaviniai ir kryptys buvo išdiskutuotos, sutartos ir išskirtos darbo grupės, kurios veikloje dalyvavo tiek teisingumo ir sveikatos srityje veikiančių valstybės institucijų ir įstaigų, tiek skėtinių nevyriausybiinių organizacijų, tiek švietimo ir mokslo įstaigų (universitetų) kompetentingi atstovai. Taip pat darbo grupės veiklos rezultatai buvo pristatyti Nacionalinės darbotvarkės projekto rengimo politinio lygmens koordinacinės grupės (kuriai sudaro Vyriausybės, 7 ministerijų, NTAKD, PSO atstovybės Lietuvoje atstovai) 2021 m. liepos 29 d. posėdyje, kuriems iš esmės buvo pritarta.</p> <p>Darbotvarkė, kaip strateginis dokumentas, parengta atsižvelgiant ir užtikrinant JT bei ES strateginiuose narkotikų politikos dokumentuose pabrėžiamą integruotą, horizontalų, subalansuotą, įrodymais pagrįstą narkotikų politiką, užtikrinančią žmogaus teises ir nukreiptą į žmogaus sveikatą ir gerovę. Baudžiamosios politikos narkotikų vartotojų atžvilgiu peržiūros dalies konstravimo tikslai – laikytis į asmenį orientuoto požiūrio rengiant baudžiamosios justicijos atsaką, kuriame pagrindinis dėmesys būtų skiriamas pažeidėjui, o ne nusikaltimui. Todėl manome, kad pasiūlymas peržiūrėti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios ir specialiosios dalių normas, sankcijas plačiau nei su narkotikų vartojimu susiję klausimai nėra šios Darbotvarkės, kurios pagrindinis tikslas yra spręsti su narkotikų vartojimu ir jų keliamos žalos narkotikų vartotojams susijusias problemas, uždavinys. Manome, kad šis pasiūlymas galėtų būti svarstomas ir įvertintas įgyvendinant Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos, kuriai pritarė Lietuvos Respublikos Seimas 2020 m. gruodžio 11 d. nutarimu Nr. XIV-72, 193.6 punktą „Baudžiamojo kodekso <i>ex post</i> vertinimas. Atliksime Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso ir kitų susijusių įstatymų <i>ex post</i> vertinimą, siekdami subalansuoti bausmių, administracinių nuobaudų, baudžiamojo ir administracinio poveikio sistemą. Vadovaudamiesi proporcingumo principu, svarstysime tam tikrų kategorijų nusikalstamų veikų dekriminalizavimo poreikį, pavyzdžiui, už psichoaktyviųjų medžiagų nedidelio kiekio turėjimą be tikslo platinti“. Taip pat įgyvendinant Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2021 m.</p>

		<p>kovo 10 d. nutarimu Nr. 155, 8.2.7 punktą (Atlikti bausmių taikymo reglamentavimo kompleksinę analizę ir sisteminę peržiūrą, siekiant bausmių taikymo proporcingumo ir pagrįstumo, parengti Baudžiamojo kodekso pakeitimus) ir 8.2.8 punktą (Atlikti nusikalstamų veikų sankcijų sistemos analizę, įvertinti jų proporcingumą, pagrįstumą ir tarpusavio suderinamumą, parengti Baudžiamojo kodekso pakeitimus) veiksmus, kurių įvykdymo terminas yra 2023 m. IV ketv.</p> <p>Taip pat pažymime, kad Darbotvarkei įgyvendinti bus rengiami ir Vyriausybės tvirtinami atitinkamų laikotarpių Darbotvarkės planai, kuriuose ir bus numatomos <i>konkrečios</i> priemonės, reikalingos Darbotvarkės tikslams pasiekti nurodytomis kryptimis, įgyvendinimo terminai, atsakingos institucijos.</p>
<p><b>VšĮ Gyvybės mokslų ir edukologijos instituto 2021-09-21 d. raštas</b></p>	<p><b>(i) Projektas neatitinka Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų;</b>  <b>(ii) Projekte visiškai neaptarti labai svarbūs su alkoholiu ir tabaku susijusios žalos mažinimo klausimai.</b></p> <p>Projekto lydraštyje nurodyta, kad Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. lapkričio 18 d. nutarimu Nr. 1297 „Dėl Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos klausimais iki 2035 metų rengimo ir Nacionalinės darbotvarkės įgyvendinimo koordinatoriaus paskyrimo“ bei įgyvendindamas Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2021 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. 155 „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano patvirtinimo“ (toliau – <b>Planas</b>), 4.1.5 veiksmą, parengė ir teikia išvados gauti Projektą.</p> <p>Tačiau minėto Plano 4.1.5 veiksmo nurodyta: „Parengti ir priimti Seimo nutarimą dėl Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir <b>žalos mažinimo klausimais</b> (teisės akto projektą pateikti 2021 m. IV ketv.)“</p> <p>Taigi, net analizuojant Projekto pavadinimą jau aiškiai matyti, kad rengėjai nepaisė Plane nurodyto pavedimo ir susiaurino Projekto apimtį, nes projekte aptariami tik su narkotikais susijusios žalos klausimai, <b>nors būtina kalbėti ne tik apie narkotikų, bet ir alkoholio bei tabako žalos mažinimą ir su tuo susijusių priemonių taikymą.</b></p> <p>Iš Projekto turinio matyti, kad rengėjai aptaria narkotikų, tabako ir alkoholio pasiūlos ir paklausos mažinimą, tačiau žalos mažinimas ir su jo susijusios priemonės aptiriamos tik kalbant apie narkotikus. Atsižvelgiant į</p>	<p><b>Neatsižvelgta.</b></p> <p>Tiek PSO Tabako kontrolės pagrindų konvencijoje (toliau – Konvencija), jos 14 straipsnyje (Paklausos mažinimo priemonės, susijusios su priklausomybe nuo tabako ir jo vartojimo nutraukimu), tiek Konvencijos 14 straipsnio įgyvendinimo gairėse nėra minima apie tabako gaminių (tokių, kaip naujoviški tabako gaminiai) ar su tabako gaminiiais susijusių gaminių (elektroninių cigarečių) vartojimą, kaip tabako žalos mažinimo priemonę ar strategiją. Konvencijoje 4 straipsnio 4 dalyje nurodoma, „Svarbiausios priemonės siekiant įgyvendinti visuomenės sveikatos principus ir sumažinti sergamumą, ankstyvąjį neįgalumą ir mirštamumą dėl tabako vartojimo ar priverstinio kvėpavimo tabako dūmais – tai reagavimas ir visapusiškos daugiasektorinės priemonės, kuriomis mažinamas <b>visų tabako gaminių</b> vartojimas nacionaliniu, regioniniu ir tarptautiniu lygiu.“</p> <p>Konvencijos 5 straipsnyje (Bendrieji įsipareigojimai) nurodoma: „1. <b>Kiekviena Šalis, atsižvelgdama į šią konvenciją ir jos protokolus, kurių šalis ji yra, rengia, įgyvendina, nuolat atnaujiną ir persvarsto daugiasektorines nacionalines tabako kontrolės strategijas, planus ir programas.</b></p> <p>2. Šiuo tikslu kiekviena Šalis pagal savo galimybes:</p> <p>&lt;...&gt; b) patvirtina bei įgyvendina reikiamas įstatymines, vykdomąsias, administracines ir (arba) kitokias priemones bei prireikus bendradarbiauja su kitomis Šalimis, <b>nustatydamas atitinkamas politikos kryptis tam, kad užkirstų kelią arba sumažintų tabako vartojimą, priklausomybę nuo nikotino</b> ir priverstinį kvėpavimą tabako dūmais“.</p> <p>Gyvybės mokslų ir edukologijos instituto rašte minimas klausimas dėl tabako žalos mažinimo strategijos taikymo buvo keliamas ir aptariamas Nacionalinės darbotvarkės projekto rengimo Alkoholio, tabako ir su tabako gaminiiais</p>

strateginį tokio dokumento pobūdį, toks projekto turinys (kuriame ignoruojami alkoholio ir tabako žalos mažinimo klausimai) gali neigiamai įtakoti Lietuvos Respublikoje vykdomą tabako ir alkoholio politiką. GMEI atkreipia dėmesį ir primena, kad narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės bei vartojimo prevencijos priemonės nėra skirtos ir neapima šių reguliuojamų ir kontroliuojamų produktų padaromos žalos priemonių. Pvz., pakaitinė metadono terapija yra viena iš narkotikų žalos mažinimo priemonių, o ne narkotikų kontrolės arba vartojimo prevencijos priemonė. Tas pats pasakytina apie vaistinius preparatus, medicinos pagalbos priemonės bei psichoterapija, skiriamus (taikomus) siekiant mažinti tabako ir alkoholio daroma žalą.

Akivaizdu, kad nacionalinėje darbotvarkėje nagrinėjant su narkotikais, alkoholiu ir tabaku susijusius klausimus, būtina visais atvejais aptarti visas tris dedamąsias – kontrolę, vartojimo prevenciją **bei žalos mažinimą**. GMEI atkreipia dėmesį, kad tabako kontrolė, vadovaujantis PSO Tabako kontrolės pagrindų konvencijos, kuri galioja Lietuvoje nuo 2005 m. kovo 16 d., 1 straipsnio d) punktu, apima pasiūlos, paklausos ir žalos mažinimo strategijas, kuriomis siekiama pagerinti gyventojų sveikatą panaikinant ar sumažinant tabako gaminių vartojimą ir priverstinį kvėpavimą tabako dūmais. Akivaizdu, jog paminėtos konvencijos reguliavimas turi būti tinkamai taikomas ir įgyvendinamas, rengiant ir priimant Projektą.

Šiame rašte detalčiau aptariamos tabako žalos mažinimo klausimai ir galimos taikytinos priemonės tokiai žalai mažinti.

Rūkymas yra viena didžiausių išvengiamos mirties ir ligų priežastis tiek Lietuvoje, tiek Europos Sąjungoje ir Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau – JAV). Rūkymas sudaro 20% visų mirčių JAV, o 45% rūkalių miršta nuo tabako vartojimo sukeltų sutrikimų. Daugiau nei kas ketvirtas europietis rūko, o pusė jų mirs anksčiau laiko, sutrumpindami savo gyvenimą vidutiniškai 14 metų.

Lietuvoje rūkymui priskiriama mirtingumo dalis svyruoja iki 85,4 proc. vyrų ir iki 56,1 proc. moterų. Dažniausios mirties priežastys tiek tarp vyrų, tiek tarp moterų dėl rūkymo – trachėjos, bronchų ir plaučių piktybiniai navikai, išeminės širdies ligos bei pneumonija. Nustatyta, kad tarp 35 metų ir vyresnių Lietuvos gyventojų labiausiai paplitę su rūkymo susiję trachėjos, bronchų ir plaučių navikai.

Labai svarbus aspektas yra pasyvaus rūkymo keliami žala. Pasyvusis rūkymas gali sukelti širdies kraujagyslių ligas, įskaitant širdies priepuolį ir insultą. Nerūkantiejiems, bet pasyviai rūkantiems (esantiems šalia rūkančių asmenų) namuose ar darbe, rizika susirgti širdies ligomis padidėja 25 –

susijusių gaminių pasiūlos mažinimo tarpinstituciniame pogrupyje, tačiau nesulaukė daugumos pogrupių narių palaikymo. Papildomai minėtas klausimas buvo aptartas Nacionalinės darbotvarkės projekto rengimo politinio lygmens koordinacinės grupės (kurią sudaro Vyriausybės, 7 ministerijų, NTAKD, PSO atstovybės Lietuvoje atstovai) 2021 m. gegužės 14 d. posėdyje, kurio metu protokoliniu sprendimu buvo nutarta:

„1.3. dėl naujoviškų tabako gaminių ir elektroninių cigarečių traktavimo kaip mažesnės žalos gaminių ar žalos mažinimo priemone klausimo – kol nėra nepriklausomų mokslinių, tarptautinių organizacijų pripažintų įrodymų, šių gaminių nėra tikslinga konceptualiai išskirti ir jiems turi būti taikomi bendri tabako kontrolės principai. Tabako žalos mažinimo strategija minėtų tabako ir susijusių gaminių pagalba nėra PSO pripažįstama, o PSO pripažįsta patvirtinto klinikinio veikimo vaistinius, pakaitinės nikotino terapijos preparatus, skirtus padėti mesti rūkyti, kuriuos šalys ir yra skatinamos naudoti šalia įrodymais grįstų veiksmingų priemonių – trumpųjų intervencijų, psichologinio konsultavimo, nacionalinės metimo rūkyti linijos.“

Pažymėtina, kad šiuo metu nėra nepriklausomų mokslinių tyrimų, kurie teigtų, kad naujoviški bedūmiai tabako gaminiai gali būti vartojami kaip žalos mažinimo priemonės, kaip priemonės, padedančios mesti rūkyti tradicinius tabako gaminius. PSO leidinyje „Heated Tobacco Products (HTP). A Brief“ (2020) teigiama: „Šiuo metu nėra pakankamai įrodymų, leidžiančių daryti išvadą, kad naujoviški bedūmiai kaitinamojo tabako gaminiai yra mažiau kenksmingi nei įprastinės cigaretės. Nerimą kelia tai, kad nors juose gali būti mažesnis kai kurių toksinių medžiagų kiekis, palyginus su įprastinėmis cigaretėmis, tačiau kitų toksinių medžiagų kiekis yra didesnis. Neaišku, kaip ši toksikologinė savybė gali pasireikšti trumpalaikiu ir ilgalaikiu poveikiu sveikatai“.

**Konvencijos Šalių aštuntosios konferencijos COP8 sprendime FCTC/COP8(22) aiškiai nurodytas priminimas šalims drausti teiginius apie naujoviškų bedūmių tabako gaminių mažesnį kenksmingumą, taikyti naujoviškiems tabako gaminiams reklamos, pardavimo skatinimo, rėmimo ribojimo priemones, kurios taikomos tabako gaminiams.**

Naujausioje 2021 m. PSO Tabako gaminių reguliavimo mokslinio pagrindimo ataskaitoje „WHO Study Group on Tobacco Product Regulation“ (toliau – TobReg ataskaita) nurodoma, kad **tarp rūkančiųjų, kurie perėjo nuo tradicinių tabako gaminių vartojimo prie naujoviškų bedūmių kaitinamojo tabako gaminių vartojimo, lėtinių ligų našta nesumažėja. Duomenys nerodo jokio pagerėjimo vertinant kelis plaučių ir širdies-kraujagyslių ligų rodiklius.** TobReg ataskaitoje 5.11.1 skyriuje pateikta

30%. Pasyvus rūkymas insulto riziką padidina 20 – 30%.

**Tarptautinė praktika rodo, jog tam tabako žalos mažinimo priemonės būti efektyvios ir priimtinos visuomenei, ypač atsižvelgiant į faktą, jog nikotino keliamą žalą yra mažesnė už deginamo tabako keliamą žalą, o priklausomybė nuo nikotino yra vienas iš svarbiausių veiksnių, kliudančių atsisakyti rūkymo. Reguluojamos, saugesnės nikotino alternatyvos gali iš esmės pagerinti visuomenės sveikatą.**

Egzistuojantys metodai, kuriais siekiama padėti pacientams mesti rūkyti, apima pakaitinę terapiją nikotinu (pleistrai, guma, purškiamasis aerozolis, tabletės, pastilės ir kt.), gydymą vaistiniais preparatais (vareniklinas, bupropionas (antidepresantas), nortriptilinas (antidepresantas), psichologinę pagalbą. Pripažįstama, jog nikotino pakaitinė terapija turi mažiausiai kontraindikacijų.

Tačiau nesant tinkamai apgalvotos ir parengtos strategijos, Lietuvoje tabako žalos mažinimo priemonės taikomos ribotai, nėra vieningos tokių priemonių taikymo praktikos.

Šiuo metu Lietuvoje žalos mažinimo priemonės taikomos siekiant sumažinti narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo pasekmes žmonėms, bendruomenėms ir visuomenei (apimančios, pavyzdžiui, konsultavimą, ryšio su paslaugų gavėjais užmezgimą, adatų ir švirkštų keitimą, dezinfekcijos priemonių dalijimą, prezervatyvų dalijimą, asmens higienos paslaugas, tvarslavos dalijimą, atrankinių greitujų ŽIV tyrimų atlikimą), tačiau trūksta sisteminio ir strateginio požiūrio formuojant ir taikant atitinkamas priemones siekiant mažinti tabako keliamą žalą.

Ši Lietuvos valstybėje susiformavusi praktika kelia papildomą riziką tiek visuomenei (tyrimų duomenimis pilnai mesti rūkyti pavyksta tik 5 % iš 70% norėjusių mesti ir 56 % bandžiusių tai padaryti), tiek sveikatos priežiūros specialistams bei įstaigoms dėl nepilno, neišsamaus ir nenuoseklaus tabako priklausomybės ir jos sukeltų neigiamų pasekmių gydymo metodų ir būdų taikymo.

Tabako žalos mažinimo koncepcija – tai tokiose šalyse kaip Švedija, Norvegija, Islandija, Jungtinė Karalystė ar Japonija taikomų sveikatos politikos priemonių kompleksas, kuriomis siekiama sumažinti tabako keliamą žalą sveikatai. Vienas koncepcijos instrumentų – greta draudimų ir kitų klasikinių priklausomybės šalinimo būdų (pavyzdžiui, gydymo medikamentais) rūkantiems vietoje įprastų cigarečių pasiūlyti, remiantis kai kuriais tyrimais, mažiau žalingus nikotino gaminius (elektronines cigaretes, kaitinamąjį tabaką, nikotino maišelius, kramtomąjį tabaką ir kt.).

Pasaulio sveikatos organizacija yra išreiškusi nuomonę, jog tabako žalos

rekomendacija metimo rūkyti politikos formavimui: „**Nėra pakankamai įrodymų, kad naujoviški būdymai kaitinamojo tabako gaminiai padeda atsisakyti rūkymo. Todėl teiginiai apie tai neturėtų būti reiškiama.**“ Šioje ataskaitoje taip pat pateikiama tabako pramonės užsakomų tyrimų apžvalga, tačiau pažymima apie nepakankamą naujoviškų gaminių ir elektroninių cigarečių ilgalaikio poveikio sveikatai ištyrimą ir raginama plėsti nepriklausomus mokslinius tyrimus.

Dėl elektroninių cigarečių poveikio visuomenės sveikatai ir metimui rūkyti yra pasisakyta 2021 m. gegužės mėn. paskelbtoje Europos Komisijos ataskaitoje Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui dėl direktyvos 2014/40/ES dėl tabako ir susijusių gaminių gamybos, pateikimo ir pardavimo taikymo (toliau – Tabako produktų direktyva):

„Siekdama geriau suprasti elektroninių cigarečių poveikį sveikatai ir jų įtakos visuomenės sveikatai aspektą, Komisija pavedė Esamų ir naujų pavojų sveikatai ir aplinkai moksliniam komitetui (SCHEER) ištirti elektroninių cigarečių vartojimo poveikį sveikatai ir jų įtaką skatinant žmones pradėti arba mesti rūkyti. Elektroninių cigarečių vartotojų atveju jie surinko vidutinės įrodomosios galios duomenų apie dirginamojo pobūdžio vietinio kvėpavimo takų pažeidimo riziką ir nedaug, bet vis daugiau su žmonėmis atliktų tyrimų duomenų, iš kurių matyti, kad elektroninės cigaretės yra žalingos sveikatai, ypač širdies ir kraujagyslių sistemos, bet ne tik jai. Be to, buvo surinkta vidutinės įrodomosios galios duomenų apie kancerogeninį poveikį kvėpavimo takams dėl ilgalaikio kaupiamojo nitrozaminų poveikio ir dėl acetaldehido ir formaldehido poveikio ir padaryta išvada, kad esama svarių įrodomosios galios duomenų apie riziką, susijusią su apsinuodijimu ir nudegimo ar sprogimo žala. Jie taip pat surinko nedidelės arba vidutinės įrodomosios galios duomenų apie kelias grėsmes, susijusias su kitų žmonių naudojamų elektroninių cigarečių garų įkvėpimu. Iš esmės, esama vidutinės įrodomosios galios įrodymų, kad elektroninių cigarečių vartojimas yra vienas iš veiksnių, skatinančių jaunimą pradėti rūkyti, ir esama svarių įrodymų, kad kvapiosios medžiagos turi įtakos elektroninių cigarečių vartojimo patrauklumui ir sprendimui pradėti jas vartoti. Kita vertus, yra labai mažai įrodymų, kad elektroninės cigaretės padeda rūkantiems mesti rūkyti, o įrodymų, kad elektroninės cigaretės padeda rūkyti mažiau, yra labai mažai arba nedaug“. Šio ataskaitos išvadose dėl elektroninių cigarečių ir jų pildyklių konstatuota, kad „**Tais atvejais, kai elektroninės cigaretės naudojamos kaip mesti rūkyti padedančios priemonės, jos turėtų būti reglamentuojamos farmacijos srities teisės aktais**“.

<p>Lietuvos verslo konfederacijos 2022-02-07 raštas Nr. 22-025VK ir VŠĮ Gyvybės mokslų ir edukologijos instituto 2022-03-29 raštas (pastarieji raštai dėl didelės apimties nėra cituojami, bet pridedami prie derinimo raštų)</p>	<p>mažinimo priemonių tikslas yra sumažinti nuolatinių tabako ir nikotino vartotojų, <b>kurie nenori arba negali mesti rūkyti</b>, sergamumą ir mirtingumą, tinkamai atsižvelgiant į priemonių poveikį bendrai populiacijai. Cigarečių dūmai yra pavojingiausia nikotino vartojimo forma, o vaistinio nikotino vartojimas yra mažiausiai pavojingas. Kai kurios nerūkomojo tabako formos galėtų būti alternatyva cigaretėms, kadangi nerūkomasis tabakas nėra susijęs su tokia pat rizika susirgti plaučių vėžiu ir kvėpavimo takų ligomis, kaip cigarečių rūkymas, tai gali sumažinti bendrą riziką sveikatai.</p> <p>Įvertinus išdėstytas aplinkybes ir argumentus, manome, kad tokia strateginiame dokumente kaip Projektas negali būti ignoruojami alkoholio ir tabako žalos mažinimo priemonių taikymo klausimai.</p> <p><b>GMEI siūlo projekto rengėjams pakoreguoti projekto pavadinimą, kad jis atitiktų Plano 4.1.5 veiksmą ir atitinkamai papildyti Projekto trečiąjį skirsnį (ir pakeisti šio skirsnio pavadinimą), numatant ir aptariant ne tik su narkotikais susijusios žalos mažinimo klausimus, bet ir taikytinas alkoholio ir tabako žalos mažinimo priemones (dalis iš kurių aprašyta šiame rašte).</b></p>	<p><b>Taigi, nei PSO, nei Europos Komisijos elektroninės cigaretės, naujoviški bedūmiai kaitinamojo tabako gaminiai nėra pripažįstamos kaip žalos mažinimo priemonės.</b></p> <p>Klausimai dėl tabako žalos mažinimo buvo plačiai aptariami:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– Nacionalinės darbotvarkės projekto rengimo ekspertiniame tarpinstituciniame pogrupyje, tačiau nesulaukė daugumos pogrupių narių palaikymo;</li> <li>– Nacionalinės darbotvarkės projekto rengimo politinio lygmens koordinacinės grupės posėdyje, kurio metu protokoliniu sprendimu buvo nutarta: „1.3. dėl naujoviškų tabako gaminių ir elektroninių cigarečių traktavimo kaip mažesnės žalos gaminių ar žalos mažinimo priemone klausimo – kol nėra nepriklausomų mokslinių, tarptautinių organizacijų pripažįstamų įrodymų, šių gaminių nėra tikslinga conceptualiai išskirti ir jiems turi būti taikomi bendri tabako kontrolės principai. Tabako žalos mažinimo strategija minėtų tabako ir susijusių gaminių pagalba nėra PSO pripažįstama, o PSO pripažįsta patvirtinto klinikinio veikimo vaistinius, pakaitinės nikotino terapijos preparatus, skirtus padėti mesti rūkyti, kuriuos šalys ir yra skatinamos naudoti šalia įrodymais grįstų veiksmingų priemonių – trumpųjų intervencijų, psichologinio konsultavimo, nacionalinės metimo rūkyti linijos“;</li> <li>– 2022 m. kovo 23 d. vykusiam Lietuvos Respublikos Seimo Priklausomybės prevencijos komisijos posėdyje, kuriame dalyvavo Lietuvos verslo konfederacijos, VŠĮ Gyvybės mokslų edukologijos instituto atstovai.</li> </ul> <p>Svarbu pažymėti, kad Nacionalinės darbotvarkės skyriuje „Gydymas,</p>
---	---	--



		<p>reabilitacija ir integracija“ yra numatytas uždavinys „išplėtoti veiksmingą, tikslinių grupių poreikius atliepiančią, priklausomybės ligų gydymo, reabilitacijos ir integracijos sistemą, <b>taikant kokybiškus, aprobuotus ir ekonomiškai veiksmingus</b> gydymo metodus, taip pat prieinamas psichologinės socialinės reabilitacijos ir reintegracijos paslaugas, mažinant diskriminavimą ir stigmatizavimą bei užtikrinant tvarų finansavimą“ bei jo įgyvendinimo kryptys. Konkretūs veiksmai bus Nacionalinės darbotvarkės įgyvendinimo planuose. Dabartiniu metu traktuoti naujoviškų tabako gaminių ir elektroninių cigarečių vartojimą, kaip žalos mažinimo priemonės, nėra pagrindo, nes nėra nepriklausomų mokslinių tyrimų ar tarptautinių organizacijų rekomendacijų, kurios pagrįstų šių gaminių vartojimą žalos mažinimo tikslais. Tiek Europos Komisija, tiek PSO šiuo metu laikosi atsargumo principo šiuo klausimu ir savo ataskaitose nurodo, kad kol mokslinio sutarimo šiuo klausimu nepavyko pasiekti, elektroninės cigaretės, naujoviški bedūmiai kaitinamojo tabako gaminiai neturi būti pateikiami / reklamuojami kaip mažesnės žalos ar metimo rūkyti priemonės.</p> <p>Šiuo aspektu svarbu sulaukti per artimiausius metus įvyksiančios Tabako produktų direktyvos peržiūros (pakeitimo) ir 2023 m. numatytos per Tabako kontrolės pagrindų konvencijos 10-ąją Šalių susitikimą (COP10) pristatyti PSO išsamios mokslinių tyrimų ir įrodymų ataskaitos dėl naujoviškų ir naujai atsirandančių tabako gaminių, ypač bedūmių kaitinamojo tabako gaminių.</p> <p><b>Svarbu pažymėti, kad Nacionalinės darbotvarkės projekto nuostatos neužkerta kelio ateityje, atsiradus nepriklausomiems moksliniams tyrimams, tarptautinių organizacijų rekomendacijoms ar klinikinio veiksmingumo įrodymams, pradėti taikyti atitinkamus aprobuotus naujus gydymo ir žalos mažinimo metodus.</b></p> <p>Kartu informuojame, kad siekiant mažinti rūkymo paplitimą ir jo sukeltą žalą, ir taip prisidėti prie Europos kovos su vėžiu plane įtvirtintos „Europa be tabako“ vizijos, numatyta plėtoti metimo rūkyti pagalbą Lietuvoje: įsteigti nacionalinę metimo rūkyti pagalbos telefono liniją, įdiegti pirminės sveikatos priežiūros grandyje trumpąsias metimo rūkyti intervencijas ir išplėstinę metimo rūkyti (psichologinę, medikamentinę) pagalbą, parengti priklausomybės nuo nikotino gydymo, metimo rūkyti pagalbos metodikas, apmokyti specialistus teikti paslaugas, įgyvendinti plataus masto metimui rūkyti skirtą viešinimo kampaniją.</p>
--	--	--